

ΤΑ ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ

Χανς Ερενστρώλε

«Το πρώτον μου καθήκον ήταν να κατευθυνθώ εις την γραμμήν του πυρός.

Όταν ακόμη ήμουν εις την πατρίδα μου, είχα ακούσει να γίνεται λόγος περί της πόλεως των Καλαβρύτων. Την προηγουμένη της αναχωρήσεώς μου εκ Σουηδίας εδιάβασα εις μίαν εφημερίδα μια μικρή ειδησούλα, η οποία έλεγε τα εξής:

«Κατά πληροφορίας εξ Αγκύρας περί τα τέλη Δεκεμβρίου τα Γερμανικά στρατεύματα επυρπόλησαν την πόλιν των Καλαβρύτων και εξολόθρευσαν τον πληθυσμόν της».

Ήταν μια από τις συνηθισμένες ειδήσεις, οι οποίες ήρχοντο από διάφορες χώρες κατεχόμενες υπό των Γερμανών. Δεν ήταν κάτι το εξαιρετικόν. Πάντως παρέμεινεν εις την μνήμην μου. Ήταν κάτι το χαρακτηριστικόν των μεθόδων τας οποίας μετεχειρίζοντο οι κατακτηταί.

Εις τας Αθήνας ο αρχηγός μου, μου είχε πει:

«Βοήθησε κατά πρώτον λόγον τα Καλάβρυτα».

Ανεζήτησα την πόλιν εις τον χάρτην. Βρίσκεται επάνω εις οροπέδιον και απέχει κατ' ευθείαν γραμμήν 40 χιλιόμετρα από τας Πάτρας με τας οποίας επικοινωνούσε και με δημόσιον δρόμον και με σιδηρόδρομον. Είχα υποσχεθεί ότι θα έκανα ό,τι μου ήταν δυνατόν. Τρεις ημέρες μετά την άφιξιν μου εις τας Πάτρας, μου ανήγγειλαν ότι ήθελε να με επισκεφθή ο Πάτερ Κωνστάντιος από τα Καλάβρυτα. Κατόπιν συνομιλίας, η οποία διήρκεσε πλέον της μιας ώρας με τον δραστήριον αυτόν πρόεδρο της επιτοπίου επιτροπής Ερυθρού Σταυρού Καλαβρύτων, απεφάσισα να μεταβώ αμέσως εκεί και να προσπαθήσω να δώσω μίαν λύσιν εις το πρόβλημα της πόλεως. Η μετάβασις δεν ήταν τόσο απλή όσον εφαινέτο εις τον χάρτην - οδηγόν που μου είχε δώσει ο πρόεδρος μας κ. Σάνστρομ. Ο δρόμος Πατρών - Καλαβρύτων είχε ανατιναχθή εις δύο σημεία. Την μίαν γέφυραν είχαν ανατινάξει οι Γερμανοί και την άλλην οι Αντάρται. Μόνον ένα τμήμα μήκους 11 χιλιομέτρων του οδοντωτού σιδηροδρόμου Διακοφτού ελειτουργούσε. Το υπόλοιπον του ίδιου μήκους περίπου είχε καταστραφή από τους Γερμανούς. Η ορεινή αυτή περιφέρεια των Καλαβρύτων ύστερα από την προ διμήνου και πλέον καταστροφήν της, ευρίσκετο εντελώς απομονωμένη. Εκυριαρχούσεν εκεί επάνω η πείνα.

Αι σοβαρόταται δυσκολία μεταφοράς τροφίμων δεν θα ήσαν το κύριον εμπόδιον. Το δυσκολώτερον ήταν άλλης μορφής. Οι Γερμανοί είχαν απαγορεύσει εις τον Ερυθρόν Σταυρόν να δρα εις την περιφέρειαν των Καλαβρύτων, την οποίαν εχαρακτήριζαν περιφέρειαν Ληστών. Πριν αποπειραθώ να συζητήσω το ζήτημα τούτο μετά των Γερμανών, εθεώρησα καλόν να μεταβώ ο ίδιος εκεί την 26ην Μαρτίου 1944 και να εξετάσω ο ίδιος επί τόπου πώς είχε το ζήτημα.

Το πρωί της ορισθείσης ημέρας διεδόθη εις τας Πάτρας ότι κατά τη νύκτα οι αντάρται είχαν επιτεθή εναντίον της γερμανικής φρουράς Διακοφτού. Κανείς δεν εγνώριζε μετά βεβαιότητας τι είχε συμβή. Η είδησις όμως μετεδόθη αστραπιαίως και εμεγαλοποιήθη, ως εκ τούτου δε πολλοί ετρομοκρατήθησαν. Οι κάτοικοι του Διακοφτού φοβούμενοι αντίποινα, κατέφυγαν εις τα όρη. Ο πληθυσμός της περιφερείας του Διακοφτού είχε ετοιμάσει σκεπάσματα και ψωμί και ήταν πάντοτε έτοιμος εις το πρώτον σύνθημα να εξαφανισθή δια να αποφύγει την τιμωρίαν. Ο πανικός είχε φθάσει μέχρι των Πατρών. Μια γυναίκα, της οποίας μόλις προ ολίγου είχαν συλλάβει τον σύζυγον, με ηρώτησε:

«Φαντάζεσθε να τον κρεμάσουν τον άνδρα μου;»

Λόγω όλων αυτών εσκεπτόμουν αν έπρεπε να πραγματοποιήσω το ταξίδι μου προς το Διακοφτό. Πιθανόν να με εμπόδιζαν οι Γερμανοί να περάσω. Ίσως όμως και να το επετύγχανα εγώ, αλλά και οι Γερμανοί και οι Έλληνες δεν θα ήσαν πολύ περιποητικοί απέναντί μου. Οτι έτσι είχαν τα πράγματα το αντελήφθην μόλις ευρέθηκα ολίγα χιλιόμετρα έξω από τας Πάτρας. Τα ενισχυμένα γερμανικά φυλάκια εξήτασαν με μεγάλην επιμέλειαν το αυτοκίνητό μου και εις απειλητικόν τόνον με ηρώτησαν:

«Έχετε όπλα;»

Απήντησα ότι ο Ερυθρός Σταυρός λύει τα ζητήματά του καλλίτερα χωρίς όπλα.

«Ναι. Αλλά εμείς γνωρίζομεν ότι ο Ερυθρός Σταυρός μεταφέρει όπλα μου είπαν και με βίαιο τρόπον μου άνοιξαν τον χαρτοφύλακά μου».

« Έτσι ε; Είναι ενδιαφέρον να ακούη κανείς κάτι τέτοια. Έχετε αποδείξεις περί τούτου;» ερώτησα θυμωμένος.

«Έχομεν τόσες αποδείξεις, όσες χρειάζονται. Εμείς το γνωρίζομεν. Άνοιξε το πίσω μέρος του αυτοκινήτου», μου είπαν με τρόπον απότομον.

Εγώ δεν το άνοιξα, αλλά ερώτησα:

«Θα επαναλάβετε αυτές τις κατηγορίες εμπρός εις τον προϊστάμενον σας, εάν πάμε εκεί;»

Ο φρουρός έγινε κατακόκκινος από θυμόν, συγχρόνως όμως και σκεπτικός. Και αναγκάσθηκε να προσθέσει:

«Αποδείξεις δεν έχουμε, αλλά γνωρίζομε ότι μεταφέρονται όπλα κρυφά. Αντιλαμβάνεσθε καλά. Πώς αλλιώς θα είχαν όπλα οι ληστές; Δεν ακούσατε τι συνέβη αυτήν την νύκτα;»

Εγώ δεν απήντησα, αλλά εδέχθηκα την ζητηθείσαν σιωπηρώς συγγνώμην και ετοιμάσθηκα να ανοίξω το όπισθεν μέρος του αυτοκινήτου.

«Καλά, καλά», είπεν ο φρουρός και δεν εξήτασε πια εκείνο το μέρος.

Εις τον δρόμον μου προς τον σταθμόν του Διακοφτού τα πάντα ήσαν έρημα. Κανείς, δεν εφείνετο. Πόρτες και παράθυρα ήσαν ορθάνοιχτα μετά την έρευναν των Γερμανών. Γερμανοί φρουροί με κράνη ήσαν εν επιφυλακή διασκορπισμένοι μεταξύ των θάμνων. Δεν ημπόρεσα να παρατηρήσω ίχνη της νυκτερινής συμπλοκής παρά μόνον όταν έφθασα εις το Περιφερειακόν Γερμανικόν Φρουραρχείον. Οι πόρτες και τα παράθυρα έφεραν ίχνη των σφαιρών. Ο επικεφαλής Κρος εκάθητο εις το γραφείον και εξήταζε την πολεμικήν λείαν, που αποτελείτο από δύο αιματωμένα ναυτικά πηλίκια, τέσσαρα πιστόλια και ένα στενόμακρο μαχαίρι. Εφείνετο κουρασμένος αλλά με εδέχθηκε φιλικά.

«Γνωρίζω την πατρίδα σας, μου είπε. Όταν ήμουν παιδί, μετά τον πρώτον πόλεμον, ήμουν εις το ιερατικόν αγρόκτημα του Κιρχεντίτζε».

«Εις τον ιερέα Γκ..... >»

«Ναι...Ναι, ήταν η καλύτερη εποχή της ζωής μου, το αντιλαμβάνεσθε... Και εγώ είμαι ιερεύς, αλλά εγκατέλειψα την Θεολογίαν ολίγα χρόνια πριν από τον πόλεμο. Και αυτό είναι μια δουλειά».

Και επέταξε ένα περίστροφο επάνω εις το ράφι προσθέτων:

«Ιταλική βρωμιά! Λυπούμαι αυτόν εδώ τον λαό. Καταλαβαίνετε γιατί έφυγαν; Τους είχα υποσχεθεί ότι δεν θα τους συνέβαινε τίποτε εάν έμεναν εις τα σπίτια τους. Τώρα όμως είναι δύσκολο. Παρακάλεσα τον αρχηγόν μου να τιμωρήση μόνον εκείνους που αποδεδειγμένως συνεργάζονται με τους αντάρτες. Αυτό όμως νομίζω ότι δεν έγινε δεκτόν».

Παρετήρησα ότι ο αξιωματικός μετεχειρίσθη την λέξην «αντάρτες». Ήταν η πρώτη

φορά που άκουα Γερμανόν να τους χαρακτηρίζει έτσι. Τους αποκαλούσαν πάντοτε ληστοσυμμορίτες. Μου υπεσχέθη ότι θα με εβοηθούσε εις το να εφοδιάσω τα Καλάβρυτα με τρόφιμα. Εξέφρασεν όμως την επιθυμίαν να ελέγχω εγώ προσωπικώς τας διανομάς. «Ο Αρχηγός μου έχει την γνώμην ότι οι παρτιζάνοι διατρέφοντο με τα τρόφιμα του Ερυθρού Σταυρού και θα είναι δυσάρεστο για μας, εάν αληθεύση», προσέθεσε. Του υποσχέθηκα ό,τι μου εξητούσε.

«Τώρα πηγαίνω να προσπαθήσω», του είπα, «να έλθω εις επαφήν με τους αρχηγούς των παρτιζάνων δια να μου παράσχουν τας αναγκαίας εγγυήσεις».

«Θα πάτε σήμερα εκεί;» ηρώτησε και τα μάτια του άστραψαν.

«Ναι, αν εσείς δεν έχετε αντίθετη γνώμη» απήντησα.

«Όχι. Απεναντίας μάλιστα. Ρωτήστε τους όμως τι απώλειες είχαν αυτή τη νύκτα. Ως στρατιώτης θα επιθυμούσα να τις γνωρίζω. Επί δύο ώρες επολεμούσαμε γύρω απ' αυτό το σπίτι. Εχρησιμοποίησαν εναντίον μας μεγάλην ποσότητα πολεμοφοδίων με αποτέλεσμα να σκοτώσουν μόνο έναν από εμάς. Δεν ήμεθα προετοιμασμένοι. Αναγκασθήκαμε να κάμωμεν χρήσιν φωτεινών βλημάτων με καλά αποτελέσματα. Έπαθαν σύγχυσιν και άρχισαν να αποσύρονται. Αργότερα ήλθαν προς ενίσχυσίν μας από το Αίγιον δύο κανόνια με τα οποία προσεβάλαμεν την οπισθοχώρησίν των. Ίσως εσκοτώσαμε αρκετούς. Φροντίστε να το εξακριβώσετε».

Ενδιεφέρετο πολύ να μάθει τις απώλειες των αντιπάλων του. Του υποσχέθηκα ότι θα επροσπαθούσα να ανταποκριθώ εις την επιθυμίαν του.

Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΗΣ ΕΞΟΝΤΩΣΕΩΣ

Το ταξίδι αυτό των 22 χιλιομέτρων από Διακοφτού μέχρι Καλαβρύτων υπήρξε για μένα ένα θέαμα τοπίων ανάμικτο από πρωτόγονη φύση και τρομερά ερείπια της σύγχρονης ιστορίας. Μετά δύο ώρες εφθάσαμεν εις το σημείον εις το οποίον εσταματούσεν ο οδοντωτός σιδηρόδρομος. Τον υπόλοιπο δρόμο τον εκάμαμε πολύ διαφορετικά. Ο Πάτερ Κωνστάντιος ήρχετο προς συνάντησίν μου. Εμπρός μας ευρίσκετο ένα στενό οροπέδιον. Σύμφωνα με τον χάρτην το οροπέδιον αυτό ευρίσκεται εις ύψος 800 μέτρων υπέρ την επιφάνειαν της θάλασσας. Εις το χωριό Ζαχλωρού επήγαμε πεζοί. Εκεί μας διέθεσαν ζώα. Οι κάτοικοι είναι εξαιρετικά φιλόξενοι. Συναθροίσθησαν γύρω μου και παρακαλούσαν να παραμείνω εκεί την νύκτα, καίτοι ήτο ακόμη πολύ ενωρίς. Μια μικρή κόρη μού προσέφερε γλυκό και νερό. Αυτή η μικρή μου διηγήθηκεν ότι προ τριών μηνών οι Γερμανοί είχαν σκοτώσει τους γονείς της. Και άλλοι μου διηγήθησαν πως εσκοτώθησαν οι συγγενείς των. Μακριά, πένθιμη ιστορία....

Οπίσω από το χωριό υψηλά βρίσκονται τα ερείπια της Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου. Πριν από ολίγα χρόνια το μέρος τούτο ήταν ένα από τα καλύτερα τουριστικά κέντρα της Ελλάδος. Πριν από τον πόλεμο ένα μέρος των κτιρίων της Μονής είχε καταστραφή συνεπεία πυρκαγιάς. Τα υπόλοιπα κτίρια κατεστράφηκαν τον Δεκέμβριο από τους Γερμανούς. Οι στρατιώται είχαν ρίψει εις τον κρημνόν βάθους τριακοσίων μέτρων δέκα οκτώ από τους τριάντα καλογήρους.

Το συγκεντρωμένον πλήθος παρακολουθούσε σιωπηλά την αναχώρησίν μου από το χωριό. Μερικοί μας συνόδευσαν ολίγα χιλιόμετρα σαν τιμητική φρουρά και όταν αποχωρισθήκαμε τους είδα να με αποχαιρετούν κουνώντας τα χέρια.

Ολόκληρη η περιφέρεια αυτή είναι ορεινή. Η υγρασία ήταν μεγάλη και τα ζώα επατούσαν ελαφρά ελαφρά την γην. Χωρίς να το περιμένουμε εφθάσαμε γρήγορα εις τα ερείπια της πυρπολημένης πόλεως των Καλαβρύτων. Όλα ήσαν κατεστραμμένα. Οι τοίχοι

ολόμαυροι από την πυρκαγιά. Πόρτες και παράθυρα δεν υπήρχαν. Μερικά ρακένδυτα όντα άρχισαν να μας προσπερνούν σαν σκιές εις την ομίχλην. Ο Πάτερ Κωνστάντιος επήγαιεν εμπρός και εστάθμευσεν εις την πλατείαν όπου υπήρχεν ένας πλάτανος και μία βρύση. Περί τις εκατό γυναίκες συναθροίσθησαν και με εκύτταζαν. Διέκρινα τον πυρπολημένον λίθινον σκελετόν μιας εκκλησίας.

Καίουν και τις εκκλησίες; Είπα και θυμήθηκα ένα γερμανικό προπαγανδιστικό φυλλάδιο εναντίον των Ρώσων....

Όλα τα έκαψαν εδώ. Εκκλησίες, σχολεία, μοναστήρια και νοσοκομεία. Έχουν κάψει όλα τα σπίτια όλων των χωριών της περιφέρειάς. Οι Ρωγοί, τα Σουδενά, τα Μαζέικα. Όλα.

-Ό,τι απόμεινε, έμεινε τυχαίως, είπεν ο ιερέυς.

Με επήγαν εις ένα δωμάτιο ενός σπιτιού το οποίον κατά τύχη είχε διασωθεί. Εκεί συνήλθεν η επιτόπια επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού αποτελούμενη από έξι γυναίκες, τον Πάτερ Κωνστάντιον και δύο άλλους άνδρες. Επί δύο ώρες μέχρις ότου ενύκτωσε εσυζητήσαμε κατά ποίον τρόπον θα ημπορούσαμε να ανταποκριθούμε εις τας ανάγκας των και με ποία μέσα θα ήτο δυνατόν να τους βοηθήσωμεν. Ήμουν ο πρώτος αντιπρόσωπος του Ερυθρού Σταυρού ο οποίος ήλθε εις τα Καλάβρυτα μετά την καταστροφήν. Εσκέφθηκα ότι θα ήταν ορθόν να προσπαθήσω να εξετάσω λεπτομερώς τας εδώ συνθήκας και να συντάξω μίαν έκθεσιν. Παρεκάλεσα τα μέλη της επιτροπής να μου διηγηθούν πώς έλαβαν χώραν τα γεγονότα. Αυτό ήταν ωσάν να τους άνοιγα ξανά τις πληγές. Με εκύτταξαν καλά εις τα μάτια με βλέμματα πόνου και λύπης. Κανένας δεν απήντησεν.

Εσείς που είσαστε εδώ, τι είδατε;

Ένας εκινήθηκεν ανήσυχος. Μία από τις γυναίκες, η κυρία Αγρίου, μία χήρα, εις το σπίτι της οποίας, καθώς μου είπαν, θα κατοικούσα, εσηκώθηκε.

Σας ζητώ συγγνώμην, μου είπε. Πρέπει να φύγω. Όταν τελειώσετε καλώς να ορίσετε εις το σπίτι μου. Δεν είναι αναπαυτικό, αλλά είναι το μόνο που μπορούμε να σας προσφέρουμε.

Οι άλλες γυναίκες την ακολούθησαν η μία κατόπιν της άλλης, σιωπηλές, αναλογιζόμενες ασφαλώς τι αντίκρισαν τα μάτια τους κατά την επιδρομήν των Γερμανών”.

Ο Σουηδός θεολόγος Χανς Ερενστρώλε ήλθε στην Ελλάδα στις 7 Φεβρουαρίου 1944. Ήταν εκπρόσωπος του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού στην Επιτροπή Διαχειρίσεως για την Ελλάδα, με έδρα την Πάτρα. Λόγω της πολυσχιδούς δράσης και προσφοράς του, οι κάτοικοι των Πατρών τον αποκαλούσαν “Λευκό Άγγελο”.

Αναχώρησε για τη Σουηδία στις 15 Δεκεμβρίου 1944. Εκεί δημοσίευσε το 1945 το βιβλίο του με τίτλο «FREDSMAKLARE I GREKLAND» (Μεσολαβητής στην Ελλάδα) στο οποίο και αναφέρεται στα γεγονότα και τις εμπειρίες που έζησε κατά το χρονικό διάστημα της παραμονής του στην Ελλάδα, κάνοντας ιδιαίτερη αναφορά στην Καλαβρυτινή τραγωδία.

Ο Χανς Ερενστρώλε έζησε στην Αγγλία και η Ε.Σ.Δ.Ι.Α. (Εταιρεία Συλλογής και Διάσωσης Ιστορικών Αρχείων Ν. Αχαΐας) βρισκόταν σε συχνή επαφή μαζί του με τη βοήθεια κοινών φίλων.